

červen 2019 – květen 2020

Pernštejnská truhla

už má svůj klíč

Restaurátorovi Východočeského muzea se podařilo rozhybat staletý mechanismus

Ve sklepní místnosti pod kaplí Tří králů se nachází pernštejnská pokladnice. Tato mohutná dubová truhla zesílená kovovými pásy je chráněna opracovaným zabezpečením. Proti neoprávněnému otevření byla zajištěna jednak třemi petlicemi, jednak dvěma vestavěnými zámky. Restaurátorovi Východočeského muzea Michalu Vojtěchovskému se podařilo zrekonstruovat

podobu zubů a zářezů klíče, který by pasoval do jednoho ze zmíněných zámků, a dokázal klíč v restaurátorské dílně zhotovit. Ten skutečně do staletého mechanismu zapadne a rozpožhybuje jej.

Zámek je umístěný z vnitřní strany truhly a má čtyři čelistové závory (jedna z nich je ulomená), které zapadají do kovových zubů na spodní

straně víka truhly. Systém kovových per tlačí čelisti do této uzamčené polohy a položené víko truhly by proto nešlo zdvihnout. K odemčení je nutné prostrčit klíčovým otvorem klíč s dutým tělem (dříčkem) a poté jej otočit doprava. Aby bylo otočení možné, musí mít klíč správné zářezy, jinak neprojde skrz kovové výstupky ve válcové schránce.

pokračování na straně 2

Kryt civilní obrany rozšiřuje prohlídky

Přísně utajovaný kryt civilní obrany, který byl zbudován v roce 1953, se poprvé otevřel široké veřejnosti v roce 2012. Od té doby Východočeské muzeum v Pardubicích prostor pravidelně zpřístupňuje v rámci komentovaných prohlídek. „Po sedmi letech provozu jsme se rozhodli rozšířit prohlídkový okruh a chystaný program pro školní kolektivy o místnost operačního sálu, odkud měl velitelský štáb krajské civilní obrany vést záchranné práce,“ uvádí vedoucí oddělení služeb Matěj Bekera.

Součástí nového vybavení krytu jsou ochranné masky, dozimetry, faciometr (obličejový měřič), dětský ochranný vak a další věci z 60. až 80. let 20. století, které jsou spjaté s činností civilní obrany v Československu.

Východočeské muzeum přitom myslelo i na děti. „Prohlídku Tajný kryt jsme připravili pro rodiny s dětmi do 12 let. Malí návštěvníci si můžou vyzkoušet, jak se vyráběl čistý vzduch pomocí filtroventilátorního zařízení, jak se kontrolovala radiace a jako překvapení jsme pro ně připravili hru Zachraň město,“ upřesňuje lektor vzdělávacích programů Tomáš Jireček.

Východočeské muzeum pravidelně zveřejňuje termíny organizovaných prohlídek pro veřejnost na svých webových stránkách. V případě zájmu o místo je nutné provést rezervaci na webu, e-mailu rezervace@vcm.cz nebo na telefonu 607 034 110.

Pernštejnská truhla už má svůj klíč

(pokračování ze strany 1)

Poté se svými zuby opře do součástí napojených na táhla, mechanismus táhel se dá do pohybu a čelisti se vysunou ze zubů na víku. Dnes je tento historický zámek ve stavu, kdy klíč rozevře čelisti. Plně funkční však celý systém není.

Na rozdíl od naší každodenní zkušenosti s odemykáním a zamykáním dveří svých domovů, opatřených moderními zámky, nemůže klíč u tohoto systému opsat ve schránce se zábranami celý kruh a také jej v otevřené poloze nelze ze zámku vyjmout. Takový druh starého zámkového mechanismu se označuje jako tzv. německý typ.

Michal Hambálek
historik

Umístění zámku na truhle

Ivana Šrámková
Red figure

Expozice skla končí, ať žije S.K.L.E.M.!

Pardubická sbírka je nyní i v zahraničí respektovanou kolekcí jak svojí početností, tak kvalitou zastoupených exponátů.

Každý konec je ve své podstatě začátkem něčeho nového. Koncem roku 2019 se na pardubickém zámku uzavře dosavadní podoba stálé expozice České sklo. Nahradí ji nově pojatá expozice S.K.L.E.M. – Svět Krásy, Lehkosti, Elegance a Magie. Rozzáří se v podobě imaginárního města i s jeho typickými symboly: mrakodrapy, pasáží, náměstím, kostelem i periferií.

Od historie k ateliérovému sklu
Dosavadní expozice byla otevřena v roce 2000 se záměrem

prezentovat výjimečnou muzejní sbírku české sklářské tvorby. Je zde možné zhlédnout historické ukázky sklářské produkce od 15. století do první poloviny 20. století. Dominantní část je však věnovaná vývoji fenoménu originální autorské sklářské tvorby, tzv. ateliérovému sklu, od poloviny 20. století do současnosti. Exponáty jsou umístěné převážně ve vitrínách i volně na soklech. Dodnes je tato část stálé expozice nejrozsáhlejší prezentací vývoje moderního českého autorského skla u nás.

Zářezy klíče zapadající do zábran

Zuby na víku a umístění zámku z vnitřní strany truhly

Návrhovaná podoba nové výstavní expozice

Během let se sbírka autorského skla výrazně rozšířila o další vynikající díla českých umělců, kteří patří ke světově uznávaným tvůrcům. Pardubická sbírka je nyní i v zahraničí respektovanou kolekcí jak svojí početností, tak kvalitou zastoupených exponátů.

Město S.K.L.E.M.

V letošním roce začíná v jižním a západním křídle zámku vznikat projekt zcela nově pojaté stálé

expozice, která ponese název S.K.L.E.M. – Svět Krásy, Lehkosti, Elegance a Magie. Architektky Regina Loukotová a Klára Doleželová z pražského ateliéru GEM architects zde vytvořily imaginární podobu města, která poskytne divákům větší příležitost pro rozvíjení fantazijní představitelství. Bude zde „moderní periferie“ s plastikami v odlehčených konstrukcích věžových „mrakodrapů“, zavěšené vitráže

plující ve výšce nad návštěvníky, temná pasáž s kójemi se zářícími poklady, „náměstí“ s rozměrnými dramatickými kompozicemi či místo pro rozjímání - „kostel“ s monumentální plastikou betléma. Při procházení budou návštěvníci obklopeni krásou a elegancí skleněných objektů, proměňujících se světlem v různých úhlech pohledu. Vše bude provázeno tichou hudbou hranou na skleněné varhany.

Expozice má být skutečným zážitkem pro smysly a zároveň oslavou tvůrčích schopností českých umělců – sklářských výtvarníků. Její otevření muzeum plánuje na přelom dubna a května 2020.

Ivo Křen
historik umění

Zkoumat pavouky?

A k čemu je to dobré?

Zápřednice jedovatá

Entomolog a arachnolog. Specializace přírodovědce Východočeského muzea v Pardubicích Jana Dolanského vyvolává u lidí obdiv i údiv, někdy spojený s mírným děsem. „Lidé se někdy diví, že se v muzeu zabývám výzkumem pavouků. Ještě tak brouci a motýli. Pestrobarevná motýlí křídla a lesklé krovky brouků pečlivě seřazené v prosklených krabicích, to lze v muzeu očekávat. Ale jak vlastně vypadá sbírka pavouků? A má nějaký hlubší smysl se pavouky zabývat? I na to se ptají,“ říká sympatický muzejník.

Vážně někdo netuší, k čemu je zkoumání pavouků užitečné?

Když odpovídám na podobné otázky, často se na oplátku zeptám já, kolik si dotyční myslí, že se u nás vyskytuje druhů pavouků. Nejčastěji odpoví, že v řádu několika desítek druhů, někdy lidí tipují dokonce méně než dvacet. Přitom pavouků u nás žije téměř 900 druhů! To je více než dvě

procenta všech živočišných druhů na našem území. Pavouci jsou také téměř všudepřítomní a jako predátoři hmyzu mají v přírodě zásadní význam. Obývají skoro všechny typy prostředí a nevyhýbají se ani interiéřům budov. Na pavouky v bytech jsou nejčastěji směřovány dotazy, které lidem zodpovídám. Někdy je lidé pokládají za zvědavosti, jindy s obavami, zda jim nemůže pavouk ublížit.

Zpět ale k otázce, k čemu je dobré pavouky zkoumat?

Hlavní důvod spočívá přece v tom, že tu jsou, že existují. Bylo by jistě hodně zvláštní, kdybychom určitou živočišnou skupinu ignorovali a nechtěli o ní nic vědět. Pavoučí fauna nabízí mnoho fascinujících poznatků a týkajících se jejich fyziologie, způsobů lovu, péče o potomstvo, tkaní pavučin a mnoha dalších schopností.

Speciální past na pavouky žijící hluboko v půdě. Umožňuje nasbírat vzorky v celém vykopaném půdním profilu v patrech po deseti centimetrech.

Samička stepníka moravského

Kromě toho jsou pavouci také významnou bioindikační skupinou živočichů.

Tedy že jsou jakýmsi přírodním senzorem?

Znamená to, že podle jejich výskytu lze usuzovat na přírodovědnou a ochrannou hodnotu daného území. Tam, kde se vyskytují vzácné druhy pavouků, žijí i vzácné druhy hmyzu a dalších bezobratlých. Seznam druhů žijících na našem území se navíc průběžně mění. Dosud se daří nacházet druhy, jejichž výskyt u nás byl dosud přehlížen, ale také přibývají druhy, které se k nám šíří z okolních zemí.

Kteří pavouci dosud unikali pozornosti vědců?

Zajímavý výzkum, na kterém se spolupracuji s Vlastimilem Růžičkou z Entomologického ústavu Akademie věd České republiky, se týká pavouků žijících v podzemí. Nejde přitom o jeskynní druhy. Zajímavým zjištěním bylo, že pavouci žijí i v půdě v hloubce jednoho až dvou metrů! Přitom tito pavouci neumí hrabat v hlíně a jsou odkázáni pouze na labyrint štěrbin a chodbiček, který tam již existuje. Díky speciálním pastem instalovaným do půdních profilů jsme zjistili biotopy některých vzácných druhů, našli jsme již dva druhy pavouků

nové pro faunu České republiky a dokonce jsme objevili jeden druh koryše nového pro vědu. Je jím blešivec *Niphargus diadematus*.

Když člověk pronikne do fascinujícího světa pavouků, tak už je asi přestane vnímat jako odpuzující stvoření...

Přesně tak. Někteří lidé se o pavouky zajímají dokonce čistě z estetických důvodů! Pavouci jsou totiž také krásní. Hodně záleží na měřítku. Jejich krása obvykle vynikne lépe až na makro nebo mikrofotografii, kde můžeme obdivovat nádherné barvy a barevné vzory i fascinující tvary a detaily jejich těl.

A jak vypadá sbírka pavouků? Je možné ji v muzeu vystavit?

Měkká tělíčka pavouků je nutné trvale uchovávat v 70% vodném roztoku etylalkoholu, který tkáň konzervuje a zachová pavoukům i určitou pružnost, potřebnou pro zkoumání pod mikroskopem. Pokud by pavouk vyschnul, stává se pro výzkum obtížně použitelný. Mnoho pavouků lze bezpečně určit do druhu až při detailním prozkoumání pod stereoskopickým mikroskopem. Hlavními určovacími znaky jsou detaily na kopulačních orgánech v měřítku setin milimetru. Pro ukládání pavouků do sbírky je proto nezbytné velké množství drobných skleněných zkumavek, ve kterých jsou kromě pavouků vloženy i drobné štítky s údaji o sběru a determinaci, psané nebo tištěné tak, aby písmo odolalo působení konzervační tekutiny. Zkumavky jsou uzavřeny smotkem vaty a celé ponořeny ve sklenicích v etylalkoholu, jehož hladina se musí pravidelně kontrolovat. Sběrka pavouků tedy bohužel není vhodná pro vystavení. Pavouky je tak nejlepší prezentovat na makrofotografiích.

Slíďák skvrnitý

Zázrak zvaný daguerrotypie

Viděli jste někdy na vlastní oči daguerrotypii? Ve své době velmi módní a populární předchůdkyně dnešní fotografie je dnes už velkou vzácností. Tři „prababičky“ fotografie má ve své sbírce i Východočeské muzeum.

Vznik fotografie souvisí s rozvojem vědy a techniky v první polovině 19. století a můžeme ho zařadit mezi nejvýznamnější objevy moderní epochy. Vynálezcem daguerrotypie, prvního v praxi používaného

fotografického procesu, byl Jean Jacques Louise Mandé Daguerre v roce 1837. Objev je založen na využití halogenidů stříbra jako světlocitlivé látky, kdy obraz vzniká částicami amalgamu stříbra, který

se vytváří kondenzací par rtuti probíhající selektivně v místech fotolyticky vyloučeného stříbra.

Nejstarší česká daguerrotypie? Řez stonkem

Do Čech se daguerrotypie dostala poměrně záhy. První česká zpráva o vynálezu byla uveřejněna v České včele 8. března 1839 a koncem téhož roku vyšel podrobný návod pro použití z pera fyzika

Galerijní zisky: Třicet let sbírkotvorné činnosti Východočeské galerie v Pardubicích 1989 – 2019

Východočeská galerie v Pardubicích si připomíná letošní devítiková výročí výběrem z přírůstků do sbírek za uplynulých 30 let. V prostoru obou sálů galerie na pardubickém zámku představí to nejzajímavější, co se podařilo v tomto období do sbírek získat. První porevoluční svobodné roky přinesly kurátorům galerie řadu výzev. První nákupy si kladly za cíl pokusit se vyrovnat s minulostí hlavně zastoupením děl posledních čtyřiceti let. Většina nových přírůstků byla proto téměř okamžitě zařazena do nově budovaných stálých a dlouhodobých expozic galerie.

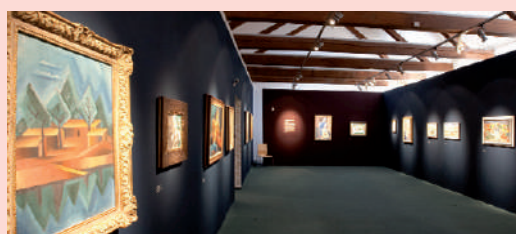
Naplnění těchto cílů se však téměř vždy potýkalo s proporcí nízkými akvizičními fondy, které zdaleka nebyly dostačující na pokrytí tak hlubokého dluhu minulosti. Další akvizice již podstatně pružněji odrážely proměny společenských a ekonomických podmínek, a to včetně faktu, že i křehkost personálních vztahů podmiňuje možnosti

a naplnění i těch nejpodstatnějších institucionálních cílů. Stručně řečeno, historie se odehrávala přímo před našima očima.

Situace na dnešní výtvarné scéně je nesrovnatelná se situací před třiceti lety. To nejcnější, co máme, jsou vzpomínky a fakt, že výtvarníkům již třicet let

nic nebrání v jejich svobodném vyjadřování. Nic nebrání ani svobodným galerijním akvizicím.

Pracovníci Východočeské galerie si jsou vědomi skutečnosti, že umělecké sbírky tvoří základní předpoklad existence galerie – muzea umění. Její sbírky se stávají nejen součástí kulturního dědictví regionu, v němž působí,

Galerijní zisky:

Třicet let sbírkotvorné činnosti Východočeské galerie v Pardubicích 1989 – 2019

16. 10. 2019 – 23. 2. 2020

Ferdinanda Hesslera. Vynález okamžitě vzbudil obrovskou pozornost a jako první jej začali využívat vědci. Není bez zajímavosti, že nejstarším snímkem u nás je řez stonkem rostliny, který zhotovil Ignác Florus Stašek roku 1840, a k velkým propagátorům daguerrotypie patřili Karel Slavomil Amerling a Jan Evangelista Purkyně.

Tato reprodukční technika se rychle rozšířila, ve velkých městech vznikaly ateliéry, v těch menších působili kočující daguerrotypisté. Čím dál populárnější daguerrotypie brzy nahradila malované portréty. Technika však šla mílovými kroky dál a „zázračné světloobrazy“ vystřídaly v šedesátých letech 19. století fotografie systému negativ – pozitiv.

Tři unikáty

Daguerrotypie jsou v muzejních sbírkách vzácností. Nejvíce jich spravuje Umělecko-průmyslové muzeum v Praze (cca 130) a Národní technické muzeum (92 v roce 1993). Ve

fondy Východočeského muzea v Pardubicích se nacházejí tři zhotovené kolem roku 1850.

První snímek zachycuje Františka Pelikána, měšťana a obchodníka působícího v letech 1846 až 1878 v Pardubicích. Jde o portrét v černo-hnědém semišovém rámečku s ozdobnými kováním v rozích. Druhá zobrazuje mladšího muže s knírem sedícího v křesle. Snímek je mírně kolorován, má semišový hnědo-vínový rámeček s tlačnými ornamenty, okraj skla orámovaný zlacením. Třetí je portrét vysoce postaveného úředníka.

Příliš křehké na vystavení

Daguerrotypie se do Východočeského muzea dostaly formou darů v první polovině 20. století. Jejich stav je uspokojivý, ale i na nich se podepsal zub času v podobě začínajícího bronzování (degradace materiálu). Vzhledem k jejich citlivosti a křehkosti nebývají vystavovány a jsou uloženy v klimatizovaném depozitáři.

Renáta Tetřevová

historička

Jiří Toman, Přátelé na schodech do Tyršových sadů, 1956-57, fotografie, F 493, VČG v Pardubicích

ale i celostátního národního pokladu. V letech 1989 až 2018 byl rozšířen sbírkový fond o 262 obrazů, 77 plastik, 596 kreseb a 381 grafických listů. Vznikem nové fotografické sbírky, zahrnující především rozsáhlý soubor negativů a fotografií pardubického fotografa Jiřího Tomana,

dosáhl počet přírůstků v tomto období čísla 11 371. Výstava přírůstků za třicet let si proto neklade za cíl vytvářet jen nějaký jímavý obraz bezproblémového vývoje tohoto období. Musí se také například vyrovnat nejen s rozsáhlostí přírůstkového fondu, ale i s tím, že řada děl je již dostatečně známá

ze současných i nedávných expozic. Představena budou proto i díla méně vystavovaná a rovněž i díla, která z důvodu povahy materiálu nemohou být vystavována dlouhodobě. Zvláštní pozornost bude věnována umění regionu, fotografické sbírce Jiřího Tomana a dále všemu, čím se daří sbírkou

Východočeské galerie ozvlášťňovat a činit ojedinělou.

Vít Bouček
autor výstavy

Projekt vznikl za podpory Ministerstva kultury ČR. Nad výstavou převzal záštitu Roman Linek, první náměstek hejtmána Pardubického kraje.

Lehké děvy

to v Pardubicích neměly lehké

O historii prostituce v Pardubicích se většinou mluví v souvislosti s prvorepublikovým vojskem. V pramenech je tato neřest ale doložena minimálně od doby pánů z Pernštejna.

V roce 1928 vyšel román pardubického rodáka a spisovatele Jana Václava Rosůlka Hulání a kavalíři. Román si utahoval ze společnosti pohybující se kolem pardubických parforsních honů. Barvitě popisoval život šlechty a rakouských důstojníků. Román má pornografický charakter, líčí sexuální orgie a prostituci. Právě prostituce se stala nejen v Pardubicích velkým problémem vzhledem k šíření pohlavní nákazy v podobě kapavky či syfilis. Nejohroženější byli vojáci, kteří prostitutky vyhledávali. V době první republiky, kdy vyšel Rosůlkův román, byla prostituce zakázána.

Trest? Klec na náměstí

První zprávy o prostitutkách v Pardubicích pocházejí z poloviny 16. století, z doby vlády Pernštejnů. Pobyt lehkých dívek zde souvisel s rezidenční úlohou města. Vyskytovaly se především v šencích, kam chodili řádní měšťané za zábavou a povyražením. Vracející se

podnapilí muži mnohdy narušovali noční klid města. Což vedlo k napomínání ze strany vrchnosti. Napomínání nepomohlo a prostituce se ve městě vyskytovala i v dalších stoletích, přestože prostitutkám hrozil trest veřejného ponižení. Na náměstí byla postavena klec, do které byla přistihnutá prostitutka bičicí zavřena. Délka trestu byla stanovena na dvě a více hodin. Prostitutka byla většinou zavírána před polednem, tedy v době, kdy šli studenti ze školy. Ti po ní mohli házet smradlavé věci, bláto a jiné nečistoty. Tento trest byl zrušen až v době vlády Josefa II.

Pro město se prostituce stala problémem v 19. století, především kvůli tomu, že bylo sídlem vojenské posádky. Vojsko vždy přitahovalo lehké holky, přinášelo výdělek. Navíc s příchodem železnice a nárůstem počtu obyvatelstva vzrostl i počet prostitutek. Městský úřad se snažil o regulaci jejich počtu. Cizí nevěstky byly vypovídány z města a posílány do domovských obcí

tzv. šupem. Zákaz však nerespektovaly a do Pardubic se vracely.

Zákaz nestačil

Na základě reglementačního zákona z roku 1885 musely v Pardubicích prostitutky absolvovat lékařskou prohlídku v nemocnici. O dva roky později bylo v Pardubicích pro nemravný život zatčeno 27 žen. Přesto Pardubice zůstaly pro prostitutky přitažlivé díky poplávce, která zde byla. Situaci ve městě nezlepšil ani zákon z roku 1922, který zakázal nevěstince. Z bývalých prostitutek se většinou staly číšnice, ty na svou původní profesi nezanevřely.

Prostorem, kde prostitutky lovily klienty, byly provozovny spjaté s pohostinstvím. Pověst podniků s nevěstkami měla kavárna Opera v blízkosti divadla. Prostitutky se nacházely v hostincích u Koruny, u Lípy, v Kučerové kavárně, u Čapských a na Hrádku. V době první světové války se za nimi chodilo do

hostinských živností v Labské ulici, u Valchy, v Nádražní ulici, v Hlaváčově ulici, v Ráji, v Pernštýnské ulici. Ve všech těchto domech byla prostituce policejně trpěna a pod zdravotním dozorem.

V době první republiky probíhala prostituce skrytě, nejvíce zpráv hovoří o holkách, které lovily klienty v hostincích v Labské ulici, vyhlášeným podnikem byla restaurace U Libuše poblíž starého železničního nádraží. Kromě hostinců měly prostitutky své ryto poblíž nádraží a v oblasti bývalé válečné nemocnice, tzv. karantény. Po roce 1927 se přesunuly do oblasti poblíž nových kasáren železničního pluku. Doložena je i prostituce bytová, poblíž nádraží fungoval dokonce hodinový hotel.

Opatření proti prostituci v posádkovém městě byla marná. Prostituce i přes zákonný zákaz ve městě kvetla.

Martina Haliřová
historička